

કિન્ડરગાર્ટન બાળગીત

6.8

દેલવાડાકર સીરિઝ

બાળ-અધ્યાવણી—નંબર ૧૭.

કિન્ડરગાર્ટન--

બાળ ગીત

(MOTHER SONGS AND FINGER GAMES.)

રચનાર,

આપાળજી કલ્યાણજી દેલવાડાકર,

કિન્ડરગાર્ટન રહીનો શિક્ષક તથા અંશકર્તા.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૩૪૭

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ડિસર ડાઈન
ગામગીન

વિષય મુદર

દેલવાડાકર સીરિઝ
બાળ-અધ્યાવણી—નંબર ૧૭.

કિન્ડરગાર્ટન—બાળ ગીત

અમદાવાદ મેલ તેમજ ક્રિમેલ ટ્રેનિંગ કાલેજ
તથા પ્રેક્ટીસિંગ સ્કૂલમાં ચાલેલાં કુદરતી
પ્રાણી પદાર્થોનાં હાવભાવ વાળાં
રેસીટશન તથા ગાયનો
હાવભાવ દેખાડવાની સમજણ સાથે.

આવૃત્તિ ખેલવી, પ્રત ૧,૦૦૦.

રચનાર,
ગોપાળજી કલ્યાણજી દેલવાડાકર,
કિન્ડરગાર્ટન રૂઢીનો શિક્ષક તથા અધ્યક્તા.

મુંબઈ :

ક્યસરે હિન્દ સ્તીમ પ્રેસમાં છાપ્યું છે.

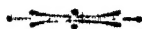
વિ. સં. ૧૯૫૭—ઈ. સ. ૧૯૦૧.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ

૩૪૧૭

૨૦૧૧

પ્ર સેતા વ ના .

નાનાં બાળકોની શારિરિક અને માનસિક શક્તિઓ ખીલાવવા માટે, પ્રત્યક્ષ પદાર્થ પાઠનાં શિક્ષણ સાથે હાવભાવ વાળાં ગાયનની મુખ્ય જરૂર છે. કિન્ડરગાર્ટન કેળવણીનો આ મુખ્ય ઉદ્દેશ છે, અને તેજ કારણે ઇ. ઝલંડ, અમેરિકા અને જાપાનની બાળ-શાળાઓએ કુદરતી પ્રાણી પદાર્થ પાઠનાં ગાયનો જોડે, હાવભાવ શીખવવાની પદ્ધતિ ચાલુ કરી છે. આપણા દેશમાં પણ મદ્રાસ અને મુંબઈની જે શાળાઓમાં કિન્ડરગાર્ટન રૂઢીએ કેળવણી આપવામાં આવે છે, ત્યાં હાવભાવ સાથેજ ગાયન ગવરાવવામાં આવે છે. કિન્ડરગાર્ટન કેળવણીનો ગાયન સાથે નિકટનો સંબંધ હોવાથી, દરેક શિક્ષકોએ ગાયન શીખવુંજ જોઈએ, એ માટે વડોદરા દેશી કેળવણી ખાતાંએ, ખાસ ગાયનનો એક વર્ગ ઉધાડીને, શિક્ષકોને તે શિક્ષણ લેવા માટે ફરજ પાડી છે. એ રીતે અમદાવાદ મેલ તેમજ ફિમેલ ટ્રેનિંગ કોલેજમાં પણ હાલ આ પદ્ધતિ દાખલ કરવામાં આવી છે; અને તે માટે આ પુસ્તક માંહેનાં ગાયનો તથા રેસીટેશનનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. આ ગાયનો, ગયા સપ્ટેમ્બર માસમાં, અમદાવાદ ખાતે કિન્ડરગાર્ટન કેળવણી સંબંધી પ્રત્યક્ષ પ્રયોગ સાથે એક ભાષણ આપવામાં આવ્યું હતું, તે વેળા પ્રેક્ટીસિંગ સ્કુલનાં બાળકોએ હાવભાવ સાથે ગાઈ બતાવ્યાં હતાં, અને તે સમયથી મજબૂર ગાયનો મેલ તેમજ ફિમેલ ટ્રેનિંગ કોલેજના વિદ્યાર્થીઓના ચાલુ ઉપયોગમાં પણ લેવામાં આવ્યાં છે. મજબૂર ગાયનો તથા રેસીટેશનોનો દરેક ગુજરાતી પ્રાથમિક શાળામાં ઉપયોગ થવા માટે, એક જુદુંજ પુસ્તક પ્રગટ કરવાની ભલામણ કરવાથી કેટલાંક ગાયનના વધારા સાથે, હાવભાવની રીત બતાવીને આ પુસ્તક પ્રગટ કર્યું છે, ને આશા છે કે દરેક ગુજરાતી શાળાઓમાં તેનો ચાલુ ઉપયોગ થશે.

આ પુસ્તક માંહેનાં ગાયનો તથા રેસીટેશનોને વધારે ઉપયોગી બતાવવા માટે અમદાવાદ મે. ટ્રે. કો. ના પ્રિન્સિપાલ રા. સા માધવલાલ ભાઈએ, તથા ફિ. ટ્રે. કો. નાં લેડી સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ મીસીસ મેકારી અને આ. સુ. મીસ મેકારીએ જે જે સુચનાઓ કરી છે, તે માટે હું તેમનો આભારી છું. આ પુસ્તક પ્રકટ કરી આપનાર ઉદાર ચિત્ત ગ્રહસ્થના ઉપકાર ઉપરાંત મીસ એલ આર. કોલેટનાં એક પુસ્તકના વિચારનું તથા આ. બા. ચીચનગર સાહેબની શોધક શક્તિનું કંઈક આભારી છે, એમ કહેવું ઈનસાફને ખાતર અયોગ્ય નહિ ગણાય.

અનુક્રમણિકા.

માથનો.

૧—ઈશ્વર સ્તુતિ.....	૧
૨—કુદરતની રચના.....	૨
૩—ઝાડો વિષે.....	૩
૪—હડાની રમત	૪
૫—આગઝાડી	૫
૬—ક'પૂતરનો ખડો.....	૬
૭—રોરડીનું કાળું.....	૭
૮—ઘડિયાળ વિષે.....	૮
૯—બાળ-બાગ.....	૧૦
૧૦—બાળ-ઉદ્યોગ	૧૧
૧૧—કરોળિયાનું બળું.....	૧૨
૧૨—માતાનો પ્યાર.....	૧૩
૧૩—સંપત્તી સાંકળ.....	૧૪
૧૪—પડધા વિષે.....	૧૫

રેસીટેશન.

૧૫—શેખચલ્લી	૧૬
૧૬—માછલીની વાત.....	૧૮
૧૭—નામદાર મહારાજ એડવર્ડ ડમા બહુ જીવો.....	૨૦

દેલવાડાકર સીરિઝ
બાળ-અથાવળી—નંબર ૧૭.

કિન્ડરગાર્ટન—બાળ ગીત. રેસીટેશન તથા ગાયનો.

ઈશ્વર સ્તુતી.*

પ્રમાણિકા છંદ. †

પ્રભુ તને સદા નમું,^૧ ખુશી થઈ રમું ભમું;^૨
હસું^૩ ખસુંસ તો ગમું,^૪ બલાં હું ભોજનો જમું.^૫
સદા ગુણો તું ગાઉં હું,^૬ વળી તને રિઝાવું^૭ હું;
હરી ફરી^૮ હસાવું હું, ભલો^૯ ન કેમ થાઉં હું!

* બાળકો, જે હાથ જોડીને સરખાં હાથો રહે.

† ભેરવી-ટપ્પો-રાગમાં ગવાય છે.

૧—ગરહન નમાવવી.

૨—જે હાથ લાંબા કરી બંને બાજુ ફેરવવા.

૩—માં મલકાવવું.

૪—છાતી પર જમણો હાથ રાખવો.

૫—માં કને હાથ લાવવો.

૬—જે હાથ મોં કને લાવવા.

૭—નમીને બંને હથેળીઓની કોર જોડવી.

૮—જે બાજુ હાથ ફેરવવા.

૯—નમીને જે હાથ જોડી રાખવા.

કુદરતની રચના.

જલ્લા—(સુંદર શામળીયા)—રાગ.

સુંદર શોભિતી, કુદરતની રચના^૧ આ—ટેક.

તારાર^૨ જે આકાશે ચળકે,

વાદળ તો ધરતી પર વરસે;^૩

પંખી રોજ પવનમાં ઉડશે,^૪

ઝાડ પાન મોસમમાં ફળશે.^૫

અનળ ખુખી આ દીડી— સુંદર.

જીવ જંતુ જગ માંહે ઉડતાં,^૬

પ્રાણી પશુ વગડામાં ફરતાં;^૭

કહો પેટ^૮ તેનું કોણુ ભરતાં ?

જગમાં જેણે હોય સરજ્યાં,^૯

તે પાળે ધરી પ્રીતિ— સુંદર.

કીડિને કણુ તે^{૧૦} આપે છે,

અપંગનાં દુઃખ તે કાપે છે;

રોજ ખંખર સૌની રાખે છે,

સારું નરસું સૌ સાંપે છે.

એકજ બહાલી નીતિ— સુંદર.

૧—જમણા હાથની આંગળી ગોળ ફેરવવી.

૨—આકાશ તરફ આંગળી ઉભી કરવી.

૩—બન્ને હાથ ઉભા કરી, વાંકા વળીને જમીન તરફ ઢાળવા.

૪—બન્ને હાથ ઉંધા રાખીને ઉભા કરવા.

૫—ડાબી બાજુ નમીને, ડાબા હાથની હથેળી ઉંધી રાખવી.

૬—નંખર ચોથા મુજબ. ૭—બન્ને બાજુ હાથ ફેરવવો.

૮—પેટ પર હાથ રાખવો. ૯—આકાશ તરફ જે હાથ કરવા.

૧૦—આકાશ તરફ આંગળી ઉભી કરીને ઉચ્ચ જોવું.

ઝાડો વિષે.*

અંગ્રેજી—રાગ.

ઝાડોની^૧ આ જો જો^૨ હાર,^૩
 ધીમે આમથી આમ હાલે;^૪
 હમણાં ભારે વા'ય પવન,^૫
 તેથી ઝાડ નમે^૬ ડાળે.
 ડાળીઓ અવાજ^૭ કરે,
 પાન ખરે^૮ નીચે ભારે;
 પવન ગયો ઉડી^૯ હવણાં,
 તેથી ઝાડો સ્થિર^{૧૦} થાયે.

* ઝાડો સંબંધી પ્રત્યક્ષ પદાર્થ—પાઠનું જ્ઞાન આપતું.

- ૧—ખાળકોને એકજ હારમાં ઉભાં રાખવાં.
- ૨—આંખ તરફ આંગળી કરવી.
- ૩—જે હાથે હાર દેખાડવી.
- ૪—જે હાથ કમ્મરપર રાખીને ડાલતું.
- ૫—જે હાથોનાં આંગળાં હલાવવાં.
- ૬—વાંકાં વળીને હાથ વાંકા રાખવા.
- ૭—મોઢેથી “ સીટ ” એટલો ઉચ્ચાર કરવો—કાનપર આંગળી રાખવી.
- ૮—જે હાથ ઉઠ્યા કરીને નીચે લાવવા.
- ૯—ગાયન રજી, નંબર ૪નો હાવલાવ.
- ૧૦—હાથ અને પગ સરખા રાખી ઉભાં.

દડાની રમત.*

ચોપાઈ.

દડો^૧ રમે છે મારી સાથ,
હસે કુદે છે બને હાથ;^૨
લોલક પેઠે ફરતો^૩ જાય,
કરવત પેઠે આડો^૪ થાય.
પવન મહિં હાલે^૫ જૈમ ડાળ,
કુંગર પર ચાલે^૬ જૈમ બાળ;
દરિયા પર પંખી ઉડો^૭ જાય,
ઝાડીમાં ઘોડો અથડાય.^૮

* આ રમત વિષે 'બાળ-ખેલ'માં અનેક પ્રયોગો છે.

૧—બાળકોએ એક હારમાં સામસામા હમાં રહીને ડાબા હાથમાં દડાની દોરી પકડવી, અને સીધી રીતે ઉંચે નીચે કરતા જવું.

૨—એક હાથમાંથી બીજા હાથમાં દડો લેવો.

૩—ડાબી-જમણી બાજુ ફેરવવો.

૪—આગલી-પાછલી બાજુ તરફ આડો ફેરવવો.

૫—બે બાજુ વાંકાં વળીને ડોલતા જવું.

૬—પ્રથમ ડાબો પગ સર કરીને ધીમે ધીમે ચાલવું—અને સામાં બાળકનો જમણો હાથ પકડી, સહાય કરીને પાછાં ફરવું.

૭—દડાને ઉંચા ઉછાળવા.

૮—એક બીજાં બાળકોએ પોતાના દડા લઈ લેવા.

૫

આ મ મા ડી.*

ચાપાઈ.

આગગાડીનો કરવા ખેલ,
સૌ બાળક થાઓ સામેલ;
સીદ્ધા પાટાની જો રેલ,
તે પર ચાલો, લાગે રહેલ.
ડબ્બાની ગોઠવજો હાર,
સાંકળ પેઠે જોડો બાર;
ઇનજન જોડાયે આ વાર,
ચાલો સૌ થાઓ તૈયાર.

* એક બાળક ગાડું થાય, અને એક આગળ હલો રહે, અને તેની પાછળ વાંકાં વળીને બાર બાળકો એક બીજના હાથનાં આંગળાં પકડીને ગાયન ગાતાં ગાતાં ચાલે—પહેલા નંબરનો ‘ઇનજન’ વાળો બાળક, ચાલતાં વચ્ચે સીસોડી વગાડે, કે સઘળા હલો રહી નય—જશ વારે એકદમ દોડે અને ડુંગર અથવા પૂલ જેવી જગ્યામાં ધાસ્તી છે, એમ ગણીને લગાર ધીમે ચાલે—ઇત્યાદિ.

આ પ્રયોગ કરતી વેળા, સ્ટેશન, સીગનલનો થંભ, ડુંગર, નદી કે દરિયાની ઉપરનો પૂલ, અને સડક પરના પાટા વગેરે (બાળકો વડેજ) દેખાવ કરવો જોઈએ.

કપૂતરનો ખડો.*

ભેરવી—હંસી છંદ (મરઘીને પીલાં જેમ પ્યારાં)—રાગ.

ઓ પ્યારાં પારેવાં મહારાં,
આવો આમ ખડમાં બહારાં;
સંપે સાથે રહેજો સાગં,
પાંખોની ધુમટમાં પ્યારાં.
ચું ચું કરતાં ચાલો બહારે,^૧
એક બીજાંઓ હારે હારે,
કુંડાળું થઈ ફરતો^૨ ભારે,
પાછાં જલદી પેસો ખાડે.^૩

* કેટલાંક મોટાં બાળકો, ધુમટની પેંડે હાથ ઉઠા રાખીને ગોળ કુંડાળું થઈ બેસે, અને વચમાં નાનાં બાળકો બેસે. ગાયન ગાતાં જાય—અને રમતાં જાય.

૧—મોટાં છોકરાં હાથ ઉઠા કરીને લગાર ખસી જાય, એટલે ન્હાનાં છોકરાંઓ બહાર નીકળીને, પાછળ હસાં રહે.

૨—મોટાં છોકરાંની પાછળ, ન્હાનાં છોકરાં કુંડાળું થઈ ફરતાં જાય, ને ગાતાં જાય.

૩—મોટાં બાળકો હસાં થઈને હાથની કમાન કરે, કે નાનાં બાળકો પાછાં અંદર જઈ સઘળાં એકડાં બેસી જાય, તો ‘ખડો’ નો દેખાવ થઈ જાય.

શેરડીનું કોળું . *

અમન-કલ્યાણ.

કડડડ કડડડ કડડડ કરતું, જો ચાલે શેરડીનું કોળું;
 દાંતાના વાંકા છે આંટા, પીંચેછે શેરડીના સાંદા —ટેક.
 મીંડા રસ કાઢે મધ જેવો, જાયે પરનાજે તે સીધા;
 ઉકળતી હોય કડા ભારે, રસ ખદખદતો દીડો ત્યારે—કડડડ.
 પાકે ત્યારે તે ગોળ બને, ઠંડો કરીને રેડેજ ઘડે;
 બાળક ફરતાં બળદો પેટે, કોળું કરી રમતાં સપ વડે —કડડડ.

* એક મોટું બાળક વયમાં હોય, અને એક જણ નીચે બેસીને, હોલેલા બાળકની આંગળી પકડી રાખીને ગોળ ફરે. બીજાં બાળકો આસપાસ ગોળ ફુંડાળું વળીને હોમાં રહે. અને બેઠેલું બાળક ચાલે, તેમ ફુંડાળાંનાં છોકરાં પણ ચાલે-ગોળ ફરે ને ગાયન ગાતાં જાય. આ રમત સાથે 'રેંટની ઘટમાળ' વાળી રમતનો પણ સંબંધ છે.

ધ ડિયાળ.

પીલુ.

ટીક ટીક ટીક^૧ કરતું ચાલે,^૨ જેમ લક્ષ્મી^૩ ઉચ્ચારે;^૪

પેલું^૫ જો લોલક^૬ હાલે,^૭ ઝાડો જેમ ઝુલતી ડાળે.^૮

ચાંદ્રા^૯ જેવો ચાક^{૧૦} દિસે છે વચમાં^{૧૧} કાળું બાળે,

નાના^{૧૨} મોટા^{૧૩} કાપા જેમ તારા^{૧૪} દોડે આકાશે;

કાંટા બે^{૧૫} વચમાં^{૧૬} હાલે,

જેમ સુરજ ચંદર હાલે^{૧૭} —

ટીક ટીક.

૧—જમણા હાથની પહેલી આંગળી ત્રણ વખત ઉચે-નીચે કરવી.

૨—બે હાથ હલાવવા. ૩—જમણા હાથની હથેલી ઉપર ડાબો હાથ ઢાંકવો. ૪—મોં આગળ આંગળી અટકાડવી.

૫—કમ્મરથી વાંકાં વળીને બે હાથ ભેળા કરવા.

૬—બે બાજુ હાથ હલાવવા.

૭—કમ્મર પર હાથ રાખી ઉભા ઉભા ડોલવું.

૮—આકાશ તરફ આંગળી ઉભી કરવી.

૯—હાથની હથેળી દેખાડવી.

૧૦—અને બીજે હાથે ધડિયાળનો ચાક બતાવવો.

૧૧—બે હાથ ઉંચા નીચા સરખા રાખીને નાનો આકાર દેખાડવો.

૧૨—એક હાથ ઉંચો કરીને વાંકો રાખવો.

૧૩—આકાશ તરફ આંગળી રાખી ફેરવવી.

૧૪—બે આંગળી દેખાડવી.

૧૫—જમણા હાથની આંગળી ગોળ ફેરવવી.

૧૬—બે હાથની હથેલીયો ખુલી કરી સામ સામે રાખવી.

મીનિટનો મોટો^{૧૭} છે કાંટો, કલાક નાનો^{૧૮} ધારે,
 મોટો આખું ચાક^{૧૯} ફરે તવ નાનો ડગલું^{૨૦} હાલે;
 જો મોટા કાપા બારે,^{૨૧}
 વચમાં છે નાના ચારે^{૨૨}

એમ સાઠ મીનિટ^{૨૩} પસારે, તવ ઘંટી એક^{૨૪} વગાડે—૨.
 બાર કલાકે બપોર થાયે, ૧, ૨, ૩ ને ચારે,
 ૫ અને ૬, ૭, ૮, ૯, ૧૦, ૧૧ ને બારે;^{૨૫}
 એમ અંકો છે ધડિયાળે,
 તેમ ઘંટી ઘંટ વગાડે;
 દર રોજ વગર કંટાળે, અમે શીખિએ^{૨૬} સાંજ સવારે. ---૩

૧૭—ડાબો હાથ ઉચો કરવો.

૧૮—જમણો હાથ સરખો લાંબો કરવો.

૧૯—ડાબો હાથ ઉચો રાખી જમણો હાથ ચક્કર પેઠે ગોળ ફેરવવો.

૨૦—ડાબો હાથ લાંબો રાખીને જમણા પગલું એક ડગલું ભરવું.

૨૧—બે હાથનાં પાંચ પાંચ આંગળાં દેખાડીને તુરત બે આંગળાં બતાવવાં. અને મોઢેથી કહેવું. $૫+૫=૧૦+૨=૧૨$. પાંચ, દસ, બે.

૨૨—ચાર આંગળાં દેખાડવાં.

૨૩—હાથનું ગોળ કુંડાળું કરી દેખાડવું—અને $૧૨ \times ૫ = ૬૦$ ગણાવવું.

૨૪—‘એક’ શબ્દ બોલવો—તથા શિક્ષકે ઘંટ વગાડવો.

૨૫—એકથી બાર સુધી ઘંટ વગાડવો.

૨૬—છાતી પર જમણો હાથ રાખીને ગરદન નમાવવી.

બાળ-બાળ.

ચમન કલ્યાણ—(ચાલ બેન ચોખાની રોટી)—રાગ.

ચાલો^૧ બાઈ હુન્નરની શાળા ઝટપટ^૨ જોવા જઇએ.

ઉઘમ કરતાં સૌ^૩ જન સંગે, સાચી શીખ મનઃ લઇએ.—ટેક.

જુવો આગમાં માળી એક,^૪

ખેડું^૫ ધરતી ખાંતે નેક;

રોપે^૬ ઝાડો ઉંડે છેક,

સીંચિ^૮ પાણી રાખી ટેક;

ઉઘાળી તે કહીએ— ચાલો.

જો^૯ કારીગરનાં આ કામ,

સુતાર વેરે^{૧૦} કરવને આમ;

લુદાર ટાપે^{૧૧} હથોડે તમામ,

દરજી કપડું ભરતો^{૧૨} વામ.

શીવે^{૧૩} સોઈ પરોઈ એ—ચાલો.

૧—ડાબે હાથે ચાલવાની ઈશારત કરવી. ૨—એ આંગળીએ ટાચકી ફેાડવી.

૩—એ હાથે સઘળા બાળકને દેખાડવા. ૪—મગજ પર આંગળી રાખવી.

૫—આંગળીથી જમીન દેખાડવી.

૬—એ હાથ કોણીથી લાંબા કરીને આગળ પાછળ હલાવવા.

૭—જમીન પર અક્ષર બેસીને જમીન પર ઝાડ રોપતા હોય તેમ કરવું.

૮—જમણો હાથ નીચે ને ડાબો હાથ ઉપર રાખી કમ્મરથી જમણી

તરફ વાંકા વળવું. ૯—જમીન તરફ આંગળી રાખવી.

૧૦—એ હાથ આગળ-પાછળ-હથે નીચે લાવવા. ૧૧—એ હાથ એકઠા

કરીને ઉપર નીચે લાવવા. ૧૨—એ હાથ છુટા-લાંબા કરવા.

૧૩—એ હાથથી સોઈમાં દોશ પરોવતા દેખાડવા.

૩ કાંતી^{૧૪} દે ડોસી માય,

વણુકર સુતર વણુતો^{૧૫} જાય;

ધોળી કપડાં ધોતો^{૧૬} જાય,

સાફ આપણું અંગ^{૧૭} જાણાય.

સૌ હુન્નરમંદ થઈએ— ચાલો.

ખાળ ઉદ્યોગ. *

ગરબી—(હું તો ગામડેની ગારી)—રાગ.

ચાલો જોવા જઈએ સહુ ચાલો જોવા જઈએ,
વળાટ વિધવિધ વળાય સંચે, પ્રીતે પારખીએ.—ટેક.

મૂળ ઝીંડવામાંથી કપાસ કાઢી લઉં છું,

ચરખે પીલી ૩ કપાસીયાજ કરે છે;

પિંજાવી ૩ ને સંચે તાતણા દે છે;

ફાલકા ઉપર લઈ કરે કોકડાં કાંડે છે.

હુન્નર શીખવા ચાલીએ—સહુ-વળાટ—ચાલો.

લાંખા સમ લાંખા દોરા ગોઠવતા,

વળી પના પ્રમાણે વળાટને મેળવતા;

તાળાં કાપડને સરખું મેળવી દેતા,

ચો તરફ કોર આંધીને તાકા કરતા.

દાખવા સંચે દઈએ અરે ગોંસડી થવા દઈએ,

હુન્નરમાં હુશિયાર બની હૈડામાં હરખાઈએ.—ચાલો.

૧૪—એક પગે નીચે બેસીને ડાબા હાથથી ચક્ર ફરતું દેખાડવું.

૧૫—બે હાથ કોણીથી આગળ પાછળ લાવવા અને હથેળીઓ ઉધી રાખવી.

૧૬—ડાબો પગ આગળ રાખીને બે હાથ મેળવી દઈ ઉપર નીચે લાવી, કમ્મર નમાવતા જવું. ૧૭—શરીર બતાવવું.

* આ પાઠનાં ગાયનનો હાવભાવ પ્રત્યક્ષ પદાર્થ સાથે પ્રક્રિયા કરવાથીજ શોભી શકશે, અને સમજી શકાશે.

કરોળિયાનું જાળું.*

અંગ્રેજી—(સુંદર ગારો નરમ કરેલો)—રાગ.

કરોળિયાની કારિગીરિ જો કેવું સુંદર ગુંથણકામ,
માછી જેવી જાળ બનાવી, વણકરનું જો વણત તમામ;
નટની પેડે જાળ ઉપર જઈ, ખેલ કરે છે રાખી હામ,
ચાલો સરવે ગુંથણ કરીએ, ગોપતણી લઈ દોરી આમ.

કોરસ.

બાળબાળની, મજા સુહાગની;
કારિગીરિ રૂઢી બની રસિક રાગની.
એક એકની ઉલટ પુલટ જઈ,
સૌ વણીએ ગુંથીએ આ દોરી સંપની લઈ.

* બાર દોરીઓ ટાંગવી, અને બાર બાળકોના હાથમાં આપવી. એક એક બાળક, એક બીજાની સામસામા ચાલે અને એક બીજાની અંદરથી આવ જવ કરે. એક વખત ગુંથણ કામ પૂરું કરવું. અને બીજી વેળા ડાડવા માટે ઉલટા ફરવું. (Maypole Exercises and Dance.)

માતાનો પ્યાર .

છલ્લા—(માત પિતા થાઓ ઉદાસી)—રાગ.

જો આખા^૧ જગતમાં જગે જગર ફરે,
 પણ મા'ના જેવો પ્યાર^૩ કંઈ ના જડે;^૪
 બહુ હેત આવે^૫ અને તે ટળે,^૬
 પરંતુ ન મા હેત ટાઢું^૭ પડે.
 ઓ માતા! ઓ માતા! વહાલી ઓ માય;^૮
 ન^૯ તુજ પ્યાર જેવો જગતમાં જણાય.
 બધું સોનું રૂપું હીરાઓ^{૧૦} મળે,
 વળી રાજનો તાજ^{૧૧} સાથે ભળે;
 જગતનું બધું ધન^{૧૨} કદાપિ મળે,
 નકામું^{૧૩} છે મા હેત વિના ખરે.
 ઓ માતા! ઓ માતા! વહાલી ઓ માય!
 ન તુજ પ્યાર જેવો જગતમાં જણાય.

- ૧—જે હાથ જે તરફ ફેરવવા.
 ૨—જમણા હાથની ઉભી આંગળી કરીને ફેરવવી.
 ૩—છાતી પર હાથ રાખવો. ૪—જમણા હાથ જે બાજુ ઉભો રાખી હથેળી હલાવવી. ૫—ડાબા હાથની હથેળી ખુલી કરીને આંગળાં વાળવાં.
 ૬—જમણા હાથ લાંબા કરીને તરછાડવો.
 ૭—જે હાથની હથેળીઓ ઉંધી રાખવી.
 ૮—છાતી પર હાથ રાખવો.
 ૯—ન્યુવો નંખર ડથો.
 ૧૦—અંગુઠો ને જે આંગળી સરખી રાખીને વચ્ચેનો ભાગ ખુલ્લો દેખાડવો અને જમણી-ડાબી તરફ ફેરવવું.
 ૧૧—માથા પર હાથ રાખવો.
 ૧૨—વચલી આંગળી પર અંગુઠાનો નખ ધસવો.
 ૧૩—જમણા હાથની હથેળી નીચે રાખીને હાથ તરછાડવો.

સંપની સાંકળ.*

પીલુ.

સૌ સંપે રહીએ સાથ;
 નિશદીન સરવે મગન મગન થઇ,
 મેળવીએ નિજ હાથ^૧—

સૌ.

હાથે હાથો હોંસે પકડી, સાચી પ્રીતની સાંકળ ઝકડી;
 રૂડી નેમે પ્રેમે ધસિએ,^૨ સૌનાં દિલમાં સંપે વસીએ.
 રહિએ નીત સંગાથ—

સૌ.

બોલી મુખથી મીઠી વાણી, સંપ તણું મુખ હેંડે આણી,
 નિત નિત રૂડી ચાલો ચાલી, લઇએ દૈયે સરખી તાલી;^૩
 સંપે ભીડી બાથ.—

સૌ.

* બાળકોને એક હારમાં ઉભાં રાખવાં.

૧—એક બીજના હાથની આંકડીઓ કરવી.

૨—એક બીજની અંદરથી એક એક જણે નીકળતું જવું.

૩—છૂટાં પડીને જમણા હાથ પર ડાબા હાથે તાળી લેવી. અને માથું
 નમાવી ધીમે ધીમે જવું.

કાલિંગડો—ભેરવ—(કૂકડે કૂ, કૂકડો બોલે)—રાગ.

પડધો પડધો પાડે,
અવાજ સામે એ ઉચ્ચારે;
સુંદર સાદે ખ્લાડે— પડધો.

એક કહે તો બોલે (એક),
માણસ નેક વદે તે (નેક)
રાખે ટેક સુણાવે (ટેક),
વદતો વારે વારે— પડધો.

સાથી થઇને આપે સાદ,
(આપે સાદ)

પડધાતો જો સાચો નાદ;
(સાચો નાદ)*

ખ્લીકણ ને બહેમીની યાદ;
(ની-યાદ)

પડધો પરખાવે— પડધો.

* કેટલાંક બાળકો ગાય, અને એક બાળક, ગાયનના છેલ્લા () આ નિશાનીની અંદર રહેલા શબ્દો, ફર ઉભી બોલે અને બાળકો વિરમય થાય.

કથન.

(A RECITATION.)

શેખચણી.*

ચોપાઈ.

શામાળયો છે માઈ^૧ નામ, શેખચણી સૌ^૨ કહે તમામ;
નીત મજુરીનું^૩ મુજ કામ, પેટ^૪ ભરી મેળવવા દામ.^૫—૧.

આજ મન મળશે પાવણી,^૬ તેની લઉં એ^૭ મરઘી ભણી;
મરઘી^૮ ઈડાં મુકે જેમ, તે વેચું પાકે મૂલ^૯ તેમ.—૨.

તેની લઉં એખકરી^{૧૦} તોજ, એ એ બચ્ચાં બોલે^{૧૧} રોજ;
તેને વેચી લેવી ગાય, ^૨ દુધ માખાણથી પેટ^{૧૩} ભરાય.—૩.

* એક છાંદસને માથે નાનો સ્વરો મુકવો. ખીલને શેઠ બનાવવો અને ત્રીલને છાકરો કરવો. શેઠ અને શેખચણી પહેલા આવે, ને છાકરો પાછળથી આવે.

૧—છાતીપર હાથ રાખવો. ૨—બન્ને તરફ બન્ને હાથ ફેરવવા.

૩—જમણા હાથ ઉંચો કરીને હથેળી દેખાડવી. ૪—પેટ પર હાથ રાખવો.

૫—વચણી આંગળી પર અંગુઠો ધસવો. ૬—એક આંગળી ઉંચી કરવી.

૭—બે આંગળીઓ દેખાડવી. ૮—ડાબો હાથ છેક નીચે લાવી જમી

નથી સગાર ઉંચે રાખવો. ૯—જુવો નાંખર થ મો.

૧૦—જરા કમ્મરથી નીચા વળીને જમીન ઉપર જમણો હાથ ઉંચો રાખવો.

૧૧—બોલી બતાવવું. ૧૨—હલા રહીને હાથ લંબાવવો.

૧૩—પેટ પર હાથ રાખીને 'હોણ્યાં' બોલવું.

પછી માંડવી એક દુકાન, ૧૪ શેઠ અનું મોટા ધનવાન; ૧૫
 પછી બાઈડી ૧૬ પરણું એક, સુંદર ૧૭ સુરતવાળી નેક.—૪.
 તેને બચ્ચાં ૧૮ થાયે જેહ, બાપા ૧૯ કહી બોલાવે તેહ;
 બાળક ૨૦ આવી બોલે એમ, ‘બાપા! ખાવા ૨૧ ચાલો’ તેમ.—૫.
 ‘નથી આવતો, જાતું ઝટ,’ ૨૨ પડ્યો ગાડવો ધરતી પટ; ૨૩
 કહે ગાડવાવાળો ૨૪ ભાઈ?, આ શું તારી નવી નવાઈ!—૬.
 સાંભળ બાપુ મારી ૨૫ વાત, પૂટ્યો ૨૬ ગાડવો મારે હાથ;
 તાઈં તો નુકસાન જ થયું, પણ મારું તો સઘળું ૨૭ ગયું!—૭.

-
- ૧૪—એક આંગળી હસી કરવી.
 ૧૫—કરમર પર બે હાથ રાખી છાતી કાઢવી.
 ૧૬—નાક દેખાડવું.
 ૧૭—અંગુઠો ને આંગળી એકઠી કરીને હાથ હલાવવો.
 ૧૮—વાંકાં વળીને નીચે જમણે હાથ રાખવો.
 ૧૯—મેં કને હાથ લાવવો.
 ૨૦—જુવો નંબર ૧૮.
 ૨૧—જુવો નંબર ૧૯ (છાકરો દાખલ કરવો)
 ૨૨—જમણે હાથ તરછોડવો.
 ૨૩—માથા પરનો ગાડવો નીચે નાખવો.
 ૨૪—શેઠની કને બોલાવવું.
 ૨૫—છાતી પર હાથ રાખવો.
 ૨૬—બે હાથ ઉંચે કરીને નીચે લાવવા.
 ૨૭—બે હાથની મુઠી વાળીને બેસી જવું.

માછલીની વાત.*

માછલીની કહું વાત,^૧ કેવો^૨ થયો તેનો ધાત!^૩
 રમી રમી^૪ માંની સાથ, સુખી^૫ રહેતી દીન ને રાત.—૧
 એક દિન^૬ તે માને કહે, 'રે માં! જીવો^૭ શું છે એ!^૮
 માખી^૯ સારી ત્યાં દેખાય, ઘણી ભૂખ^{૧૦} તો મને થાય.—૨
 જોઈ માનેલાગી બહીક,^{૧૧} કહેછે 'ભોળી! એ ન ઠીક!^{૧૨}
 જૂઠી^{૧૩} આ દેખાતી માંખ, તે પર તું ન રાખતી આંખ.^{૧૪}—૩
 માછીનો તો એ છે છળ,^{૧૫} મધ્યે^{૧૬} મુકેલો છે ગળ:
 ખાવાનું^{૧૭} જો તું કરીશ, નક્કી તેથી તું મરીશ.'^{૧૮}—૪
 હડીલી^{૧૯} તેનાની મચ્છ, મન^{૨૦} મધ્યે ચલાવે કચ્છ!^{૨૧}
 "અળણી^{૨૨} છે મારી મા, એનું હું ના માનું^{૨૩} આ.—૫

- ૧—એક આંગળી ઉઘી કરવી. ૨—હાથનાં આંગળાં બે બાજુ ફેરવવાં.
 ૩—હાથ નીચે તરછોડવો. ૪—બે હાથ ફેરવવા.
 ૫—એક હાથની હથેળી નીચે રાખવી. ૬ એક આંગળી દેખાડવી.
 ૭—આંખ તરફ આંગળી કરવી. ૮—જમીન પર પડેલી ચીજ તરફ
 આંગળી કરવી. ૯—આંગળાં વડે નાનો આકાર કરી દેખાડવો.
 ૧૦—પેટ પર હાથ ફેરવવો. ૧૧—બે હાથ ધ્રુજવવા.
 ૧૨—હાથ બે બાજુ ફેરવવો. ૧૩—હાથ ઉઘો કરી તરછોડવો.
 ૧૪—આંખ તરફ આંગળી કરવી. ૧૫—બે હાથની એક એક આંગળીની
 આંકડી કરવી. ૧૬—હથેળીની વચમાં આંગળી રાખવી.
 ૧૭—મોં તરફ હાથ કરવો. ૧૮—ભોંય તરફ હાથ તરછોડવો.
 ૧૯—મોં મરોડવું. ૨૦—લમણાં તરફ આંગળી કરવી.
 ૨૧—આંગળી હલા કરીને ફેરવવી. ૨૨—કપાળ તરફ હાથ લાવી
 નીચે લઈ જવો. ૨૩—ઠોક ધ્રુજાવવી.

મારી^{૨૪} અક્કલ છે^{૨૫} અધિક, હું ના માનું માની શીખ;
ભૂખે^{૨૬} કરડે મારું પેટ, મા કરાવે અમથી વેઠ.^{૨૭}—૬

એમાં નથી^{૨૮} ગળ ને ઘાટ, હું ના માનું માની વાત;
એની હું કરીશ તપાસ,^{૨૯} પૂરી કરીશ મારી^{૩૦} આશ્ન.”—૭

એ વિચારે ઘેલી^{૩૧} થઈ, માખની પાસે જોવા^{૩૨} ગઈ;
મોઢામાં^{૩૩} તે લેતે પળ, ચૂંપમાં^{૩૪} ભરાયો ગળ.—૮

ત્યારે માને કરી યાદ, તેને ક્યો છેલ્લો સાદ;
“માનું જો મેં માન્યું હોત, તો આજે મુજ પ્રાણ ન ખોત.”^{૩૫}—૯

૨૪—છાતીપર હાથ રાખવો.

૨૫—સમણાં તરફ આંગળી કરવી.

૨૬—પેટ તરફ હાથ રાખવો.

૨૭—હાથની મુંઠી વાળીને તરછાડવો.

૨૮—હાથ, જે બાજુ ફેરવવો.

૨૯—આંગળી ઉંચી કરવી.

૩૦—છાતી પર હાથ રાખવો.

૩૧—આંગળી ઘૂલી કરીને ફેરવવી.

૩૨—આંખ બતાવીને એક પગ ઢાળીને અધર બેસી જવું.

૩૩—મોં પર હાથ રાખવો.

૩૪—કંઠની નળી પર હાથ રાખવો.

૩૫—ગલરાયલા મ્હેરાએ બોલતાં બોલતાં પડી જવું.

નામદાર મહારાજ શ્રી એડ્વર્ડ હા-બહુ જીવો!

અગ્રેજ—(દયાળુ દેવ કૃપાળુ તું)—રાજ.

પ્રભુ રક્ષ એડ્વર્ડ રાજ,
જીવો બહુ વર્ષ મહારાજ;
કરો અમ પર અમલ તાજ,
જીવો બહુ સાતમે રાજ.—૧—ટેક.

સુજશ જેના જગત ગાજ્યા,
વધે વેલી સમી મા ઝા;
અચળ તુજ અજ રહો રાજ.—જીવો.

પ્રજાનું હિત ધર્મ હેયે,
અદલ ધનિયોફર સહાયે;
શ્રીઠિ હુખ-શાન્તિને ચાહિયે.—જીવો.

GOD SAVE THE KING.

‘દેલવાડાકર’ સીરિઝ,
“બાળગ્રંથાવળી નં. ૧ થી ૧૭”

કિન્ડરગાર્ટન કેળવણીના આધારે.

નંબર	નામ.	કિમ્
*૧	કિન્ડરગાર્ટન શિક્ષણ પદ્ધતિનાં મૂળતત્ત્વો.....	૩૦-
૨	કિન્ડરગાર્ટન મૂળ ભાગ-સચિત્ર.....	૦-
*૩	કિન્ડરગાર્ટન ભાગ ૧ થી ૩ દરેકના.....	૦-
	(ચાર પુસ્તક સાથે બાંધેલાના પાકાં પુઠાનો),	૧-૦
૬	બાળ કસરત ભાગ ૧-(સચિત્ર બીજી આવૃત્તિ)	૦-
A. ૬	બાળ કસરત-ભાગ બીજો-સચિત્ર છપાય છે.	૦-
૭	શિશુ શિક્ષણ-(સંક્ષિપ્ત કવિતામાં).....	૦-
૮	બાળ-કલાશ્રિયો.....	૦-
૯	બાળ ભાગ ભાગ ૧-૨ દરેકના.....	૦-
	(બે ભાગ સાથે બાંધેલાં પાકાં પુઠાનો).....	૦-
૧૧	કિન્ડરગાર્ટન પાઠશાળા.....	૦-
૧૨	બાળ શિક્ષણ ગરબાવળી.....	૦-
૧૩	સંગીત-સંગીતમંડળ.....	૦
૧૪	બાળ-ખેલ (સચિત્ર).....	૦-
૧૫	બાળકોની રંગભૂમિ.....	૦-
૧૬	બાળ જ્ઞાન.....	૦
૧૭	બાળ ગીત.....	૦-

 આ પુસ્તકોનાં નં. ૧ થી ૧૨ એકજ પુસ્તક માં પાકા પુઠાંથી બાંધેલા-૩૩) ની કિંમતે મળશે.

રચનાર-ગોપાળજી કલ્યાણજી દેલવાડા
નં. ૧૫૫, ફત્તેહગઢી, મું.

૬૦—એન. એમ. ત્રિપાઠીની કુંપની, કાલબાદેવી, મું

